

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE

ROLLEGEM ROLLEGEMSEWEG (prov. WEST-VLAANDEREN)

BASISRAPPORT

Monument
Vandekerckhove

Auteurs: Thomas APERS
Redactie: Tina BRUYNINCKX

Monument Vandekerckhove nv
Oostrozebekestraat 54
8770 INGELMUNSTER

Afdeling Archeologie
Rapport 2018/04

Afbeelding op schutblad: Zicht op de grote circulaire grachtstructuur ter hoogte van het kijkvenster tussen proefsleuven 28 en 29.

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Opgraving ☐	Prospectie ☒
Vergunningsnummer: 2016/407	
Datum aanvraag: 27/10/2016	
Naam aanvrager: APERS Thomas	
Naam site: Rollegem Rollegemsestraat	
Naam aanvrager metaaldetectie: APERS Thomas	
Vergunningsnummer metaaldetectie: 2016/407 (2)	
Opdrachtgever:	Wienerberger nv Kapel Ter Bede 121 8500 Kortrijk
Uitvoerder:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Bevoegde Vlaamse overheid:	Jessica Vandevelde (erfgoedconsulent, provincie West-Vlaanderen)
Bevoegde Intergemeentelijke Archeologische Dienst:	/
Projectleider:	Bart Bartholomieux
Leidinggevend archeoloog:	Thomas Apers
Archeologisch team:	Lefere Marie, Pedro Lopez Aurrecoechea, Reinhard De Cleene, Ruben Vergauwe, Thomas Apers
Plannen:	Sarah Dalle
Conservatie:	/
Materiaaltekeningen:	/
Start veldwerk:	28/11/2016
Einde veldwerk:	2/12/2016
Wetenschappelijke begeleiding:	/
Projectcode:	ROR016
Provincie:	West-Vlaanderen
Gemeente:	Kortrijk
Deelgemeente:	Rollegem
Plaats:	Rollegemsestraat
Lambertcoördinaten:	X: 72143, Y: 163908; X: 72325, Y: 163954, X: 72387, Y: 163822; X: 72167, Y: 163443; X: 72207, Y: 163740; Z: +55,00m TAW.
Kadastrale gegevens:	Kortrijk, Afdeling 10, Sectie C, Percelen 303a, 306b, 307a en 308a.
Beheer opgravingsdata:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Beheer vondsten:	Wienerberger nv Kapel Ter Bede 121 8500 Kortrijk
Titel:	Archeologische prospectie Rollegem Rollegemsestraat (prov. West-Vlaanderen). Basisrapport.
Rapportnummer:	2018/04
Contact:	info@monument.be; T: +32 51 31 60 80

© Monument Vandekerckhove nv, Oostrozebekestraat 54, 8770 Ingelmunster. Figuren: Monument Vandekerckhove nv, tenzij anders vermeld. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

1. INHOUDSTAFEL

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	2
1. INHOUDSTAFEL	3
2. INLEIDING	5
3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS	7
3.1. GEOGRAFISCHE EN TOPOGRAFISCHE SITUERING.....	7
3.2. GEOLOGISCHE EN BODEMKUNDIGE SITUERING	10
4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS	11
4.1. ROLLEGEM.....	11
4.1.1. <i>Historische informatie</i>	11
4.1.2. <i>Archeologische informatie</i>	14
4.2. ROLLEGEMSEWEG.....	17
4.2.1. <i>Historische informatie</i>	17
4.2.2. <i>Archeologische informatie</i>	18
5. ONDERZOEKSMETHODE	21
5.1. ALGEMEEN.....	21
5.1.1. <i>Vraagstelling</i>	21
5.1.2. <i>Randvoorwaarden</i>	22
5.2. BESCHRIJVING	23
5.2.1. <i>Vorbereiding</i>	23
5.2.2. <i>Veldwerk</i>	23
5.2.3. <i>Vondstverwerking en rapportage</i>	24
6. BESCHRIJVING VAN DE AANGETROFFEN SPOREN	25
6.1. STRATIGRAFIE.....	25
6.2. ZONE 1.....	27
6.3. ZONE 2.....	28
6.3.1. <i>Metaaltijden – vroeg-Romeinse periode</i>	28
6.3.1.1. Greppels.....	28
6.3.1.2. Paalsporen/kuilen.....	30
6.3.2. <i>Middeleeuwen</i>	31
6.3.3. <i>Postmiddeleeuwen</i>	33
6.3.4. <i>Ongedateerd</i>	33
6.3.4.1. <i>Cirkelvormige grachtstructuur</i>	33
6.3.4.2. Greppels.....	37
6.3.4.3. Paalsporen/kuilen.....	39
7. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS	41
8. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK	49

9. VERGELIJKENDE ANALYSE RESULTATEN GEOFYSISCH ONDERZOEK EN PROEFSLEUVENONDERZOEK.....	51
9.1. VERGELIJKING VAN DE RESULTATEN	51
9.2. CONCLUSIE	52
10. SYNTHESE.....	53
11. LITERATUUR	55
12. BIJLAGEN	57

2. INLEIDING

In het kader van de inrichting van een kleiontginning aan de Rollegemseweg te Rollegem (Kortrijk, provincie West-Vlaanderen) voerde een team van Monument Vandekerckhove nv van 28 november tot 2 december 2016 een archeologische prospectie uit op het terrein. Opdrachtgever voor het onderzoek was Wienerberger nv. De geplande ontginningen hebben een verstoring van de bodem tot gevolg. Om die reden adviseerde het Agentschap Onroerend Erfgoed voorafgaand aan de werken een archeologische evaluatie door middel van proefsleuven, teneinde te vermijden dat waardevol archeologisch erfgoed ongedocumenteerd verloren zou gaan. Het onderzoek werd uitgevoerd volgens de bijzondere voorschriften opgesteld door Onroerend Erfgoed.¹

In dit basisrapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek voorgesteld. In enkele inleidende hoofdstukken worden de geografische, bodemkundige, historische en archeologische situering van het terrein toegelicht, alsook de gebruikte methodologie bij het onderzoek. Vervolgens worden de resultaten besproken en wordt een interpretatie gegeven aan de aangetroffen sporen en vondsten. Als besluit volgt een synthese van de resultaten met aanbevelingen voor eventueel verdere onderzoeksdaden. Het geheel wordt verduidelijkt door middel van kaarten en foto's. Bij het rapport hoort een digitale drager met daarop een totaalplan en de digitale versie van deze tekst en de bijlagen. De diverse inventarislijsten en alle foto's worden ter beschikking gesteld via een link naar een externe webruimte.

Langs deze weg wordt eveneens dank betuigd aan volgende personen en instanties die zorgden voor een aangename samenwerking en bijdroegen tot het vlotte verloop van het onderzoek: Jan Vanmeirhaeghe van Wienerberger nv, Jessica Vandevelde van Onroerend Erfgoed en Philippe Despriet voor het aangeleverde referentiemateriaal.

¹ S.n. 2016.

3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS

3.1. Geografische en topografische situering

Rollegem is een deelgemeente van de stad Kortrijk, ongeveer 6,5km ten zuiden van de stadskern (zie Figuur 1). De Leie stroomt ca. 6km ten noordwesten van Rollegem, het kanaal Bossuit-Kortrijk ongeveer 8km ten oosten. Landschappelijk ligt het onderzoeksgebied in het interfluvium van Leie en Schelde op gronden van het centrale golvende plateaugebied.² De streek rond Rollegem is heuvelachtig en staat bekend als het 'Heuvelland van Bellegem' (zie Figuur 2).³ In het westen gaat deze over in de Westvlaamse bergen (Kemmelberg, Rodeberg), in het oosten in de heuvels van de Vlaamse Ardennen (Ronse en omgeving).

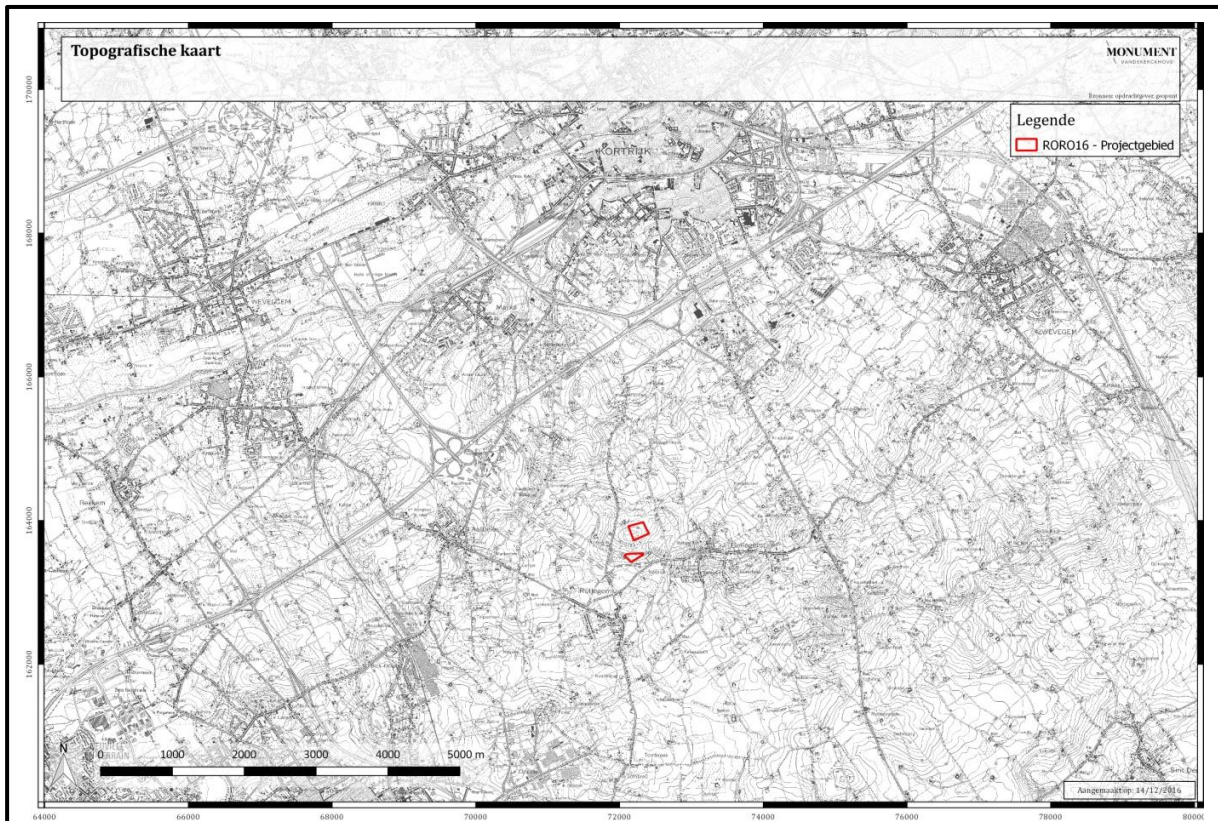
Het plangebied zelf ligt op de Klijtberg, met een top op +64m TAW (zie Figuur 3). Het terrein situeert zich aan de Rollegemseweg en valt kadastraal samen met percelen 303a, 306b, 307a en 308a, Kortrijk, Afdeling 10, Sectie C. Het totale plangebied heeft een oppervlakte van 14,2ha. Dit wordt in verschillende fases ontgonnen. In een eerste fase, waar dit onderzoek betrekking op heeft, worden 2 zones met een totale oppervlakte van ca. 4,5ha aangesneden, in de noordoostelijke en zuidwestelijke hoek.

Het noordoostelijke deel is ca. 3ha groot en valt samen met perceel 303a. Naar dit deel wordt verder verwezen als zone 2. Zoals eerder aangehaald is het terrein op de Klijtberg gelegen. Het hoogste punt bevindt zich centraal aan de westelijke rand van zone 2 met een hoogte van +63,57m TAW. Van daaruit helt het terrein sterk af in noordelijke, oostelijke en zuidelijke richting met een hoogte van +60,36m TAW in de noordwestelijke hoek, +57,60m TAW in de noordoostelijke hoek, +54,38m TAW in de zuidwestelijke hoek en +61,18m TAW in de zuidoostelijke hoek (zie Figuur 4). De top van de heuvel bevindt zich ca. 30m verder naar het westen.

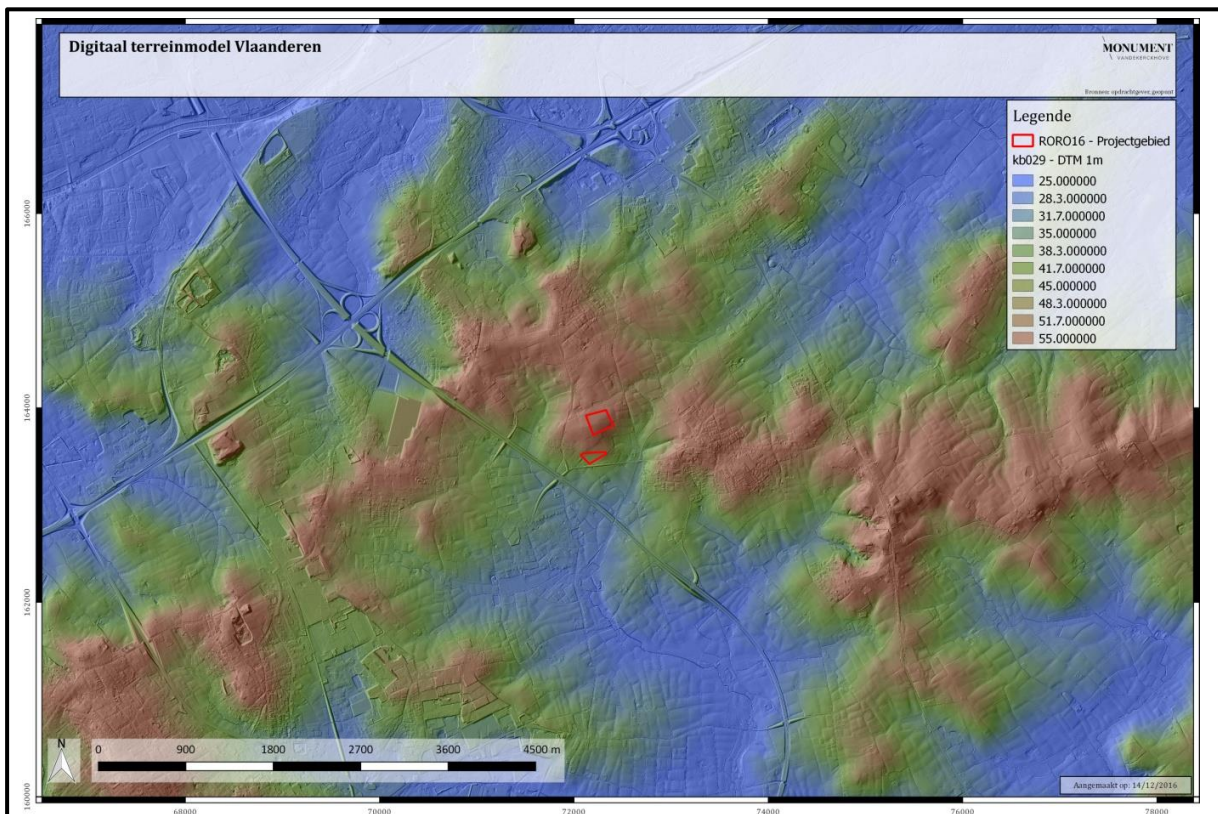
Het zuidwestelijk gelegen terrein, zone 1, is ongeveer 1ha groot en valt samen met percelen 306a, 307a en 308a. Het bevindt zich op de helling van bovengenoemde heuvel en helt sterk af in zuidoostelijke, zuidelijke en zuidwestelijke richting. Het hoogste punt bevindt zich centraal langs de noordelijke wand met een hoogte van +48,56m TAW. De oostelijke hoek ligt op een hoogte van +48,38m TAW, de westelijke hoek op +45,45m TAW en de zuidelijke hoek op +43,44m TAW.

² <http://www.geopunt.be/>

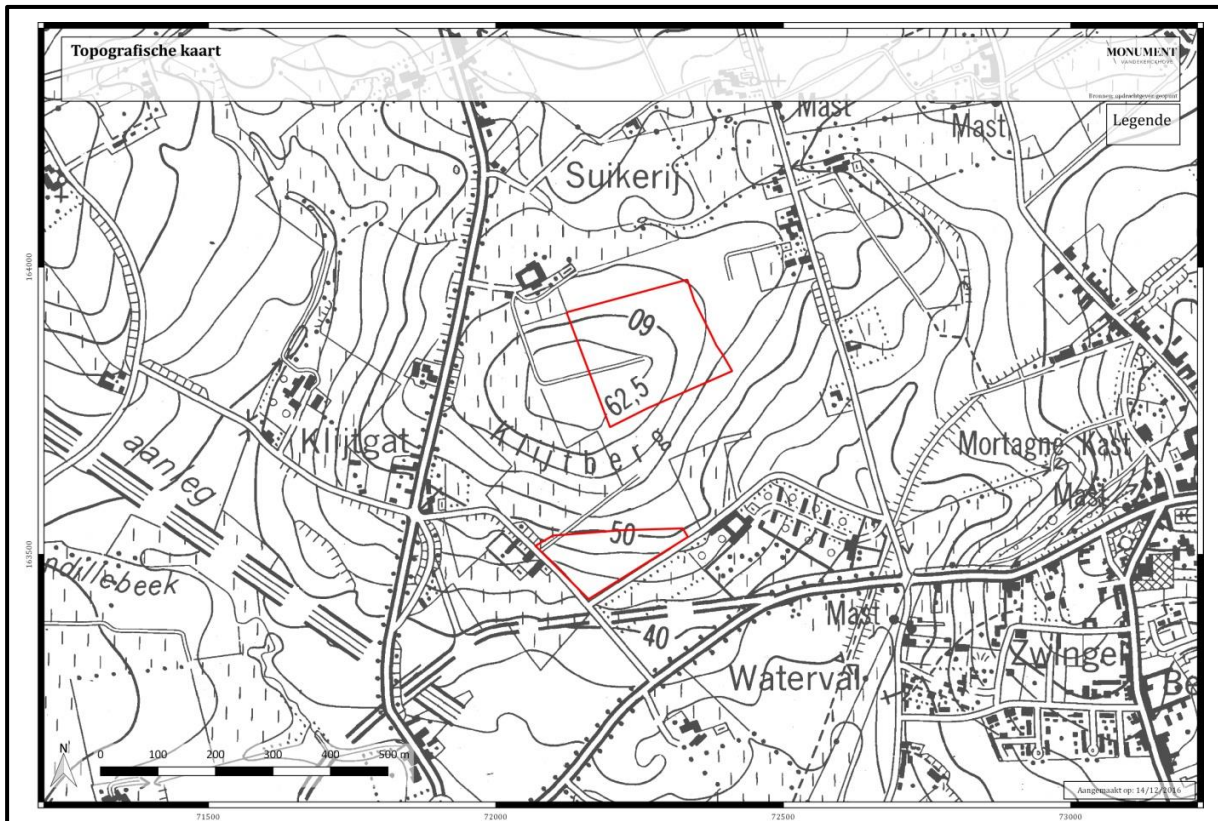
³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121801>

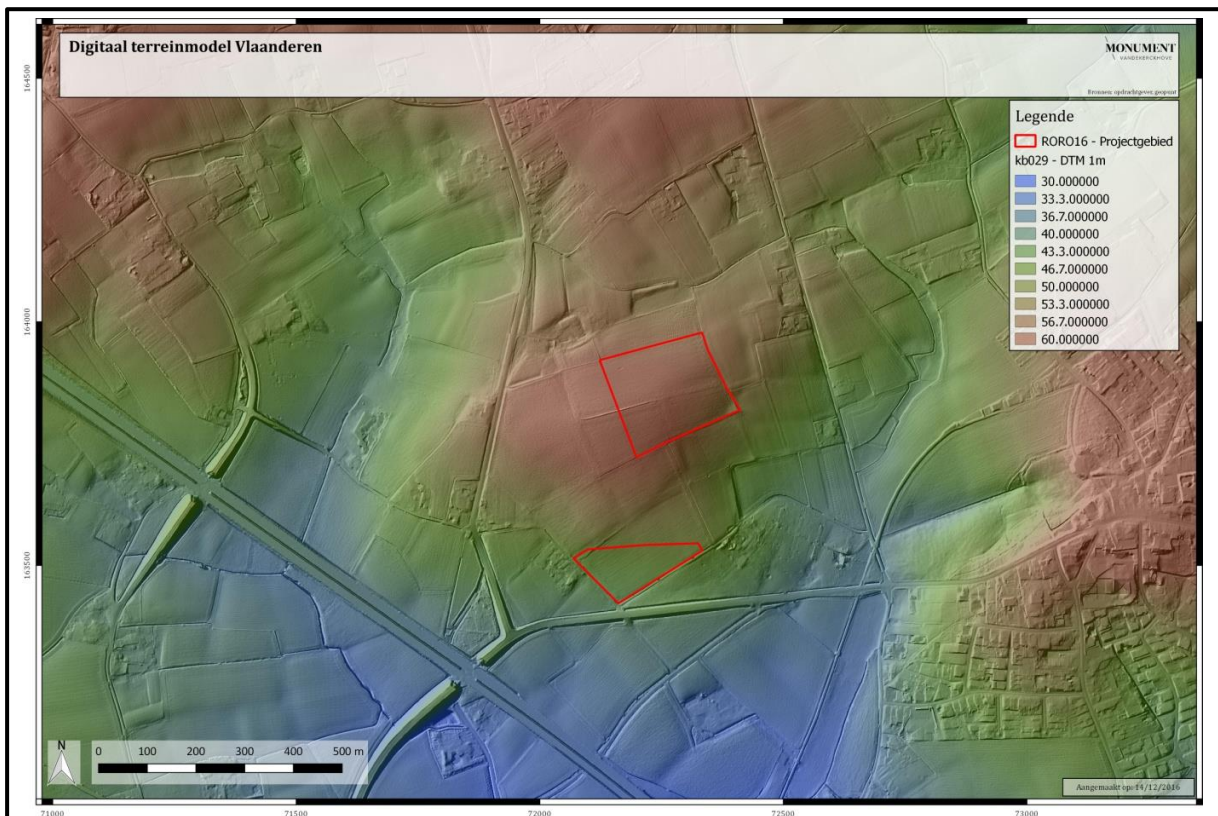
Figuur 1: Het onderzoeksgebied ten zuiden van Kortrijk op de topografische kaart (© www.geopunt.be).

Figuur 2: Situering van het onderzoeksgebied in het 'Heuvelland van Bellegem' op het DTM (© www.geopunt.be).

Figuur 3: Detail van de topografische kaart met het plangebied op de Klijtberg (© www.geopunt.be).

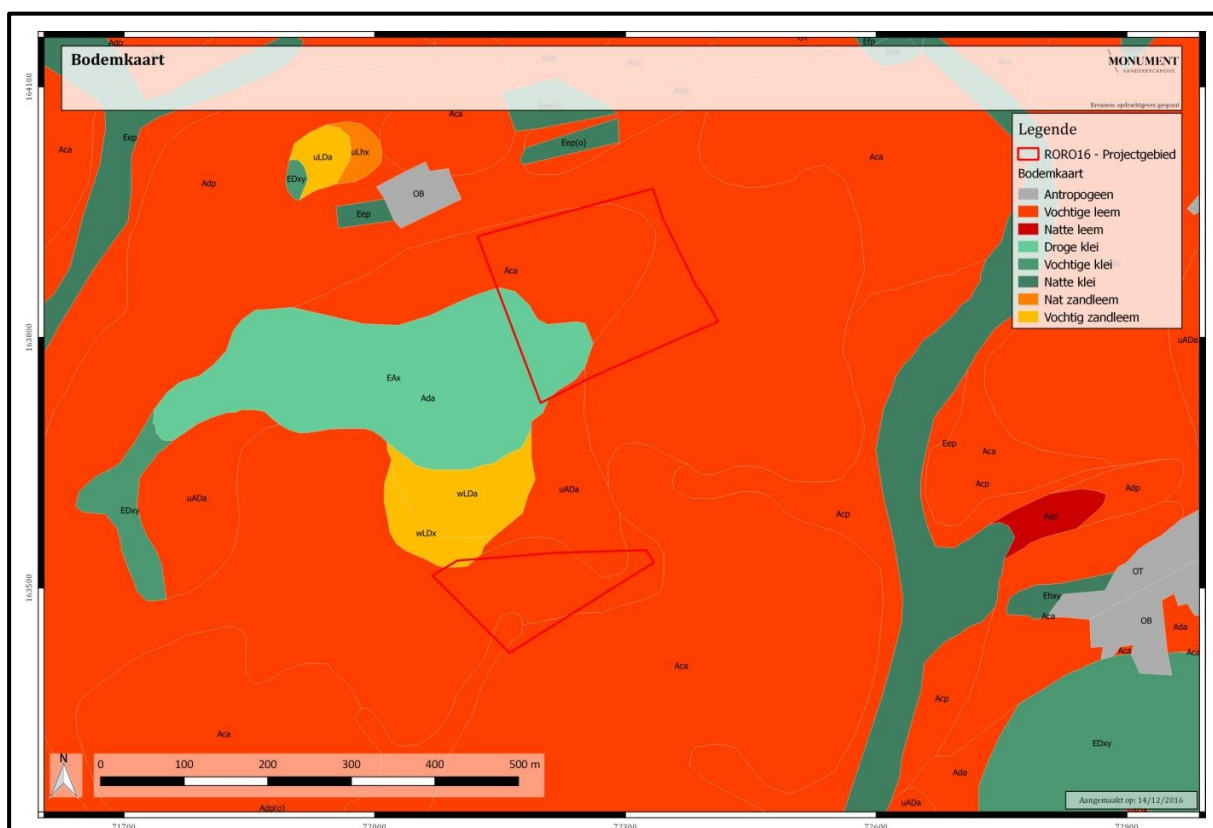

Figuur 4: DTM van de Klijtberg met zone 1 aan de voet en zone 2 op de top van de helling (© www.geopunt.be).

3.2. Geologische en bodemkundige situering⁴

Op de bodemkaart staat aangegeven dat zone 1 grotendeels bestaat uit een matig natte leembodem met textuur B horizont (Ada). In de zuidelijke hoek van deze zone wordt nog een stuk matig natte leembodem zonder profiel (Adp) en een stuk matig droge leembodem met textuur B horizont (Aca) weergegeven (zie Figuur 5).

Het centrale gedeelte van zone 2 bestaat uit een matig droge leembodem met textuur B horizont (Aca). De westelijke rand en het zuidoostelijke deel worden gekenmerkt door een eerder matig natte leembodem met textuur B horizont (Ada). In de zuidwestelijke hoek van het terrein wordt een niet tot matig gleyige kleibodem met onbepaald profiel weergegeven (EAx).

Figuur 5: Het onderzoeksgebied op de bodemkaart (© www.geopunt.be).

⁴ <http://www.geopunt.be/>

4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

4.1. Rollegem

4.1.1. *Historische informatie*⁵

De oudste sporen van menselijke activiteit dateren uit het paleolithicum. Uit de midden steentijd of mesolithicum (ca. 8.000 - 4.000 v. Chr.) werden artefacten gevonden aan de voet van de Klijtberg ter hoogte van de Munkendoornstraat. Vondsten uit de nieuwe steentijd of neolithicum (ca. 4.000 - 1.800 v. Chr.) werden gedaan aan de Munkendoornstraat, de Scheirboom en de Smokkelpot.

Op het einde van de prehistorie behoort deze streek toe aan Keltische stammen. Bij de inval van de Romeinen, rond het midden van de 1ste eeuw v.C., wordt het grondgebied bewoond door de Menapii. Na inlijving bij het Imperium Romanum wordt het bij de administratieve indeling van Gallië ten tijde van Augustus de Civitas Menapiorum genoemd, gelegen in de provincie Belgica. De eigenlijke romanisering gebeurt pas in het midden van de 1ste eeuw n.C.. De Romeinse weg Doornik-Kortrijk, die loopt over Bellegem en waarschijnlijk ook over Rollegem, waar die het tracé van de Munkendoornstraat zou volgen, is een belangrijke verkeersader. Ook de weg komende uit Kortrijk van de Pottelberg over St.-Anna, en verder via de Marksestraat over het Forest en de Tombroek in Rollegem tot Ruddervoorde in Kooigem, is vermoedelijk van Romeinse of pre-Romeinse origine. Door de administratieve reorganisatie van keizer Diocletianus maakt het grondgebied van Rollegem vanaf het einde van de 3de eeuw n.C. deel uit van de Civitas Turnacensium van de provincie Belgica Secunda.

Tijdens de Frankische periode behoort Rollegem tot de Vicaria Tornaico (de toenmalige kerkelijke indeling) in de pagus Tornacensis (de Doornikse gouw). Onder graaf Boudewijn IV (988-1035) worden de oude Karolingische gouwen of pagi vervangen door kasselrijen (castellaniae), militaire, bestuurlijke, gerechtelijke en later ook fiscale omschrijvingen met een grafelijke burcht als centrum. Rollegem behoort tot de roede van de Dertien Parochiën van de kasselrij Kortrijk in het Graafschap Vlaanderen.

⁵ Volgend historisch overzicht werd, mits enkele aanpassingen, integraal overgenomen van <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/121801>

Rollegem wordt het eerst vermeld in 1103 of 1164 als "Rolinghem". De naam verwijst naar de vorm "Hrōthilinga haim", dit is het heem of de woning van de 'Rodelingen', of anders gezegd van de lieden van 'Hrōthilo'. De gemeente ligt als een halve maan rond Bellegem. Wellicht is Rollegem een latere randontginning binnen het oorspronkelijke terrein van Bellegem, dat nog niet ontgonnen was aangezien het in een diepte lag. Geleidelijk groeit Rollegem uit tot een nederzetting met een grote hoeve, het 'Hof van Rollegem', met op het bijhorende terrein een kerkje.

In de 12de eeuw is de gemeente genoeg bevolkt en ontgonnen dat de gelovigen de verplichte tienden konden betalen om te voorzien in het onderhoud van de parochie. Het kerkje wordt verheven tot parochiekerk. Het patronaatsrecht is in het bezit van de graaf van Vlaanderen, en later van het Kortrijkse O.-L.-Vrouwekapittel. De parochie behoort tot het bisdom Doornik, dekenij Kortrijk. De grote tiendenheffer is de bisschop van Doornik. Ook de heer van Rollegem en de pastoor innen een deel van de tienden. De oudste delen van de kerk, het koor en de kruisbeuk, worden opgetrokken tussen 1200 en 1225. Typerend voor de vroeggotische bouwstijl is het drielicht in de oostmuur van het koor. Daarna bouwt men de middentoren in ca. 1225-1250. Hiervan bleef enkel de onderbouw met de viering goed bewaard. Van de driebeukige benedenkerk, die bij de toren en de kruisbeuk hoorden, bleef niets bewaard. De dorpsheerlijkheid Rollegem is een leen van het kasteel van Kortrijk en beschikt op zijn beurt over tien achterlenen, gelegen in de parochies Rollegem, Lauwe en Moeskroen.

Na de beeldenstorm van 1566, waarbij kerken, kloosters en kastelen geplunderd of verwoest worden, komt de streek in een spiraal van geweld terecht. Roof, moord en brandstichting leiden tot een ongekende economische depressie die ook in Rollegem sterk voelbaar is. Zo daalt het aantal buitenpoorters met 60%, wat duidt op een sterke ontvolking doordat vele protestanten veiliger oorden opzochten. Hierdoor stort de landbouw in elkaar (slechts 22 % van de landbouwoppervlakte werd bewerkt). Door het feit dat heel veel hoeven verwoest en/of verlaten waren, gingen ook de huuropbrengsten, tienden en renten voor de eigenaars verloren, zodat zij zich verplicht zagen hun bezittingen van de hand te doen. Met het 12-jarig bestand (1609-1621) komt voorlopig een einde aan de verschrikkingen van de 16de eeuw. Na de dood van aartshertog Albrecht in 1621, komen onze gewesten opnieuw onder de Spaanse heerschappij.

Een eerste uitvoerige beschrijving van de dorpskern met kaart dateert uit 1628. De bewoning situeert zich rond de kerk met kerkhof, en twee wegen, de straat naar Kortrijk (Rollegemseweg) en de Tombroekstraat. Het uitzicht van de woonkern wordt in

sterke mate bepaald door de St.-Antoniuskerk, waarvan de 8-zijdige klokkenverdieping kort na 1623 in witsteen was herbouwd, en vlak ernaast het Hof van Rollegem, bestaande uit een tweeledige omwalling, die het neerhof met de bedrijfsgebouwen, woonhuis, schuren en poort, en het opperhof omringde. De dorpsheerlijkheid, waarvan de heer de lagere rechtspraak bezat, haalde een belangrijk inkomen uit renten, geheven op gronden in de parochies Rollegem, Kortrijk-buiten, Lauwe en Marke.

De Spaanse opmars vanaf 1643 leidt tot een Franse inval, waarbij de meeste Frans-Vlaamse steden in Franse handen vallen. De ligging van Rollegem, dicht bij Frankrijk en de vesting Kortrijk, had verstrekkende gevolgen. Om de grens van het Franse koninkrijk tegen de invallen te beveiligen, bouwen de Fransen een aaneengesloten linie van veldforten en versterkingen, die dwars door Rollegem loopt. Velen verlaten door het aanhoudende geweld hun hoeve met verlies van hun veestapel tot gevolg. In 1667 vallen de troepen van de Franse koning Lodewijk XIV opnieuw binnen. Op 19 juni van dat jaar wordt Kortrijk tot overgave gedwongen. In 1673 gaan de inwoners van Rollegem massaal op de vlucht. Franse legerafdelingen onder bevel van Condé plunderen de parochie. Niet minder dan 118 gezinnen worden getroffen. De daaropvolgende jaren worden de Rollegemmenaars nog meermaals beroofd. Tijdens de negenjarige oorlog (1688-1697) wordt de parochie zwaar getroffen door inbraken en plunderingen van Franse infanteristen en dagloners. De vrede van Rijswijk (20 september 1697) brengt slechts enkele jaren rust.

Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1701-1713) worden de inwoners van Rollegem verplicht goederen en troepen te leveren, met grote verliezen tot gevolg. Na de vrede van Utrecht (11 april 1713), waarbij de Zuidelijke Nederlanden onder Oostenrijks gezag komen te staan, breekt een langere periode van rust aan.

In 1744, bij de aanvang van de Oostenrijkse Successieoorlog (1744-1748) vallen Franse troepen opnieuw binnen. Ook nu weer worden de inwoners van Rollegem gedwongen goederen en arbeiders te leveren aan de bezetters. Tevens worden ze gedwongen de straat van Lauwe naar "den Dronckaert" en de weg Bellegem-Rollegem te herstellen om een snelle troepenbeweging mogelijk te maken.

Onmiddellijk na de bezetting door de Franse troepen worden fundamentele veranderingen doorgevoerd. Het graafschap Vlaanderen, de kasselrij Kortrijk en de roede van de Dertien Parochies verdwijnen en worden vervangen door het Leie-departement, het arrondissement Kortrijk en het kanton Bellegem. Ook op kerkelijk gebied worden wijzigingen doorgevoerd. Na de herinrichting van de bisdommen in

1559, blijft de parochie van Rollegem onder het bisdom Doornik (aanvankelijk dekenij Helkijn; vanaf 1633 dekenij Kortrijk). Met het concordaat in 1801 tussen Paus Pius VII en Napoleon, wordt de St.-Antoniusparochie bij het bisdom Gent gevoegd, dekenij Menen. Dit duurt tot in 1834, wanneer Rollegem bij het bisdom Brugge wordt gevoegd. Vijf jaar later gaat de parochie over naar de dekenij Kortrijk.

Na de slag van Waterloo in 1815 worden de Fransen gedwongen zich terug te trekken. Het congres van Wenen voegt de Zuidelijke en de Noordelijke Nederlanden weer samen, waardoor Rollegem een gemeente van het Koninkrijk der Nederlanden wordt. Na de omwenteling van augustus en september 1830, waarin de Belgische onafhankelijkheid wordt geproclameerd, verandert er weinig in de gemeente.

Het dorp kent een trage maar gestage groei, zodat het omstreeks 1850 al een 50-tal gebouwen telt rond de Plaats en de kerk. Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw komen er enkele nieuwe impulsen voor deze landelijke gemeente: de definitieve vestiging van het klooster in 1871 (zusters van Sint-Theresia), de aanleg van de geheel nieuwe Aalbeeksestraat in 1890, de bouw van de gemeenteschool in 1898 en de aanleg van de buurtspoorweg van Kortrijk naar Moeskroen in 1892-1902. Dit alles werkt de aangroei van de bevolking en de bebouwing in de hand, zodat de Plaats omstreeks 1900 aan alle zijden bewoond is, tot in de Tombroekstraat en de Aalbekestraat. Op het einde van de 19de eeuw is de kerktoren zo vervallen dat men besluit tot de slooping over te gaan. Pas in 1903 wordt de toren hersteld en begint men met de bouw van de kerk in haar huidige vorm, waarbij een neo-romaanse benedenkerk opgetrokken wordt op de funderingen van de oude kerk. Het betreft een basilikale kerk met kleine zijbeuken, een hogere middenbeuk en een aanpalende doopkapel.

4.1.2. Archeologische informatie

In de omgeving van Rollegem werden reeds diverse onderzoeken uitgevoerd bij grote ontwikkelingsprojecten. Als voornaamste kunnen vermeld worden:

- Ca. 5km ten noordoosten van het plangebied werd eind 2015 een archeologische opgraving uitgevoerd aan de Morinnestraat te Kortrijk door Monument Vandekerckhove nv.⁶ Het onderzoek leverde sporen uit diverse periodes op. Uit de late ijzertijd werd een hoofdgebouw geïdentificeerd. De sporen hiervan waren vrij slecht bewaard, maar vermoedelijk gaat het om het bouwtype Oss-Ussen 2.

⁶ APERS T., Rapport in voorbereiding.

Uit de overgangperiode van de late ijzertijd naar de vroeg-Romeinse periode vond men 2 vierkantsgreppels. Deze structuren met ca. 10m lange zijden en naar de windrichtingen georiënteerde hoeken worden als grafmonumenten geïnterpreteerd. Bij één van de vierkantsgreppels werd een brandrestengraf gevonden. De vroegmiddeleeuwse periode werd vertegenwoordigd door twee afvalkuilen, waaruit onder meer een rand van een kogelpot in Karolingische traditie werd gerecupereerd. Uit de volle middeleeuwen werd een driebeukig hoofdgebouw geregistreerd. Het NO-ZW georiënteerde gebouw was opgebouwd uit dubbele palenkoppels. Enkele materiaalrijke afvalkuilen worden in de late middeleeuwen gedateerd. Tot slot kan de opvallende vondst van een +/-2800m² grote ontginningskuil vermeld worden, opgebouwd uit 3 langwerpige uitgravingen. In de huidige stand van zaken in het onderzoek kon deze nog niet gedateerd worden.

- Ongeveer 5,5km ten noordoosten van het onderzoeksterrein bevindt zich het industriegebied Evolis. In 2007 werden hier door Monument Vandekerckhove nv opgravingen uitgevoerd op diverse zones.⁷ De voornaamste resultaten betreffen bewoningssporen uit de overgangperiode late ijzertijd naar vroeg-Romeinse tijd. Zo werd een 78 op 89m grote *enclosure* aangetroffen en een deel van een tweede gelijkaardige structuur, beide georiënteerd met de hoeken naar de windrichtingen. Een kleinere vierkantsgreppel van 10 op 10m betrof waarschijnlijk een heiligdom. Verder werden uit deze periode sporen van een landweg geregistreerd. Uit de midden-Romeinse periode vond men enkele kleinere gebouwtjes, een poel en een waterput. Tot slot worden nog sporen uit de laatmiddeleeuwse periode vermeld, met opnieuw een *enclosure* met delen van gebouwplattegronden binnenin.
- Ca. 6km ten noordoosten van het onderzoeksterrein werd een opgraving uitgevoerd door BAAC Vlaanderen op de site Zwevegem-Losschaert. De verwerking van dat onderzoek was bij dit schrijven nog aan de gang, maar voorlopige resultaten betreffen een 70-tal brandrestengraven en twee vierkante grafmonumentjes, verschillende *enclosures* met bewoningssporen en een wegtracé uit de Romeinse periode, vermoedelijke bewoningssporen uit de Karolingische periode, een volledig (meerfasig) erf uit de volle middeleeuwen en sporen uit WOI met onder andere een loopgraaf met mitrailleursnest, shelter en tal van granaatinslagen.⁸

⁷ DE LOGI A., MESSIAEN L., STURTEWAGEN K. & BRUYNINCKX T. 2008.

⁸ Mondelinge informatie Sarah Hertoghs (BAAC Vlaanderen).

Via de Centraal Archeologisch Inventaris (CAI) kan nog volgende locatie vermeld worden:

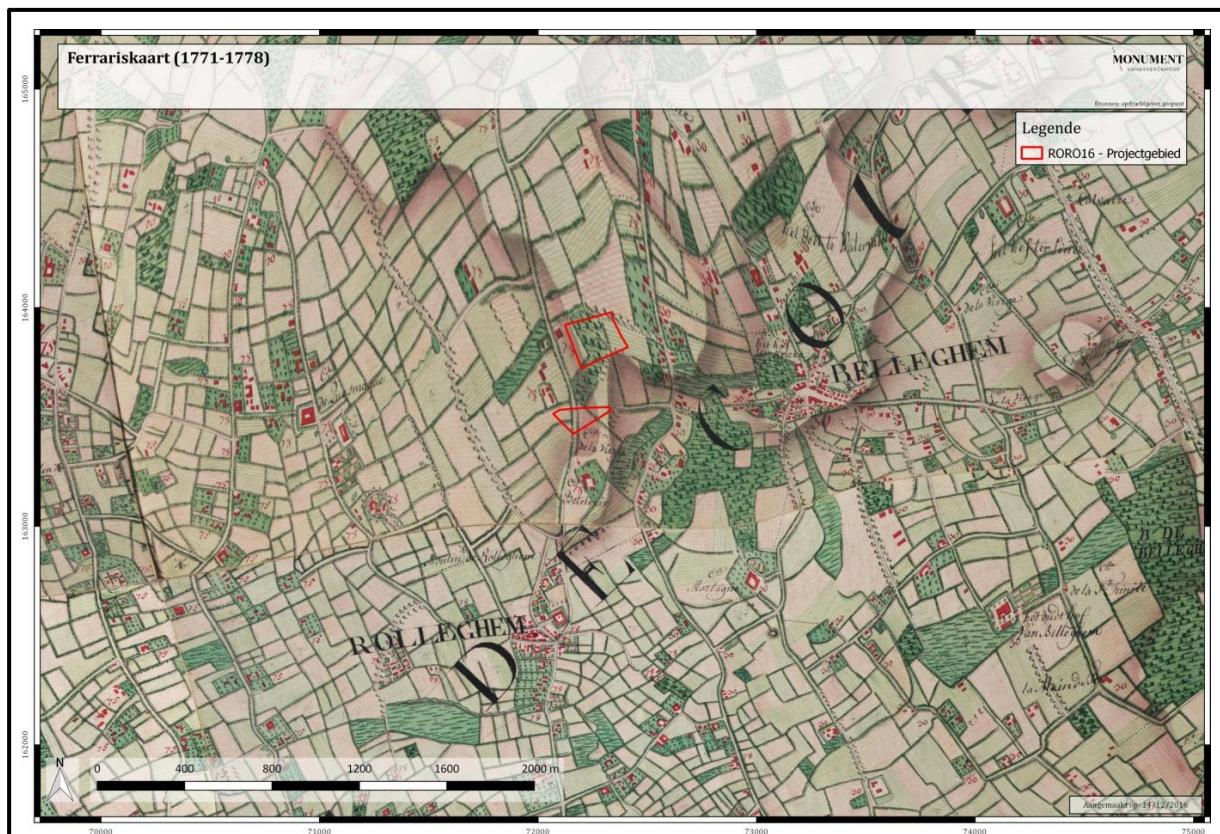
- CAI Locatie 76153⁹: In de jaren '80 werden diverse onderzoeken uitgevoerd te Kooigem-bos, 7km ten zuidoosten. Het bos ligt verheven boven het omliggende landschap, wat het doorheen de tijd aantrekkelijk maakte voor bewoning. Er is sprake van een hoogteversterking, maar dit is niet zeker. Sporen uit de ijzertijd betreffen diverse gebouwplattegronden van hoofd- en bijgebouwen en bijhorende grachten en greppels. Er werden tevens 4 vierkantsgreppels gevonden, mogelijk als grafstructuur te interpreteren. Uit de Romeinse periode vond men resten van een Romeinse villa in steenbouw en diverse gebouwen in houtbouw.

⁹ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/76153>

4.2. Rollegemseweg

4.2.1. Historische informatie

De Ferrariskaart (1771-1778) is ter hoogte van het onderzoeksgebied slecht gegeorefereneerd, maar waarschijnlijk stond het projectgebied gekarteerd als akkerland, weiland en/of boomgaard (zie Figuur 6).

Figuur 6: Het plangebied op de Ferrariskaart. Deze is sterk vervormd en het terrein kan moeilijk gelokaliseerd worden (© www.geopunt.be).

Ook op de kaarten uit het midden van de 19de eeuw wordt het terrein als akkerland weergegeven. Dit is onder meer het geval op de kaart van Popp uit 1842-1879 (zie Figuur 7).

Figuur 7: Het onderzoeksterrein geprojecteerd op de kaart van Popp (© www.geopunt.be).

4.2.2. Archeologische informatie

Sinds 1977 zijn enkele prospecties op de Klijtberg uitgevoerd.^{10, 11, 12, 13 & 14} Daarbij werden diverse steentijdvondsten geregistreerd uit de midden- en late steentijd. In 2015 werden nog 112 vuursteenartefacten gevonden. Op de westelijke flank vond men 15de-eeuws aardewerk. Op de heuvel zou zich volgens een bibliografische vermelding uit 1898 omstreeks 1658 het aarden fort “fort te clytberghe” bevonden hebben. Een concentratie Westerwald-steengoed en enkele munten worden hiermee in verband gebracht, alsook geweerkeien en musketkogels. Enkele soldatenknopen wijzen op hernieuwde militaire aanwezigheid in het begin van de 19de eeuw naar aanleiding van gevechten tussen Franse en Pruisische troepen. Tot slot kunnen nog enkele vondsten uit de twee wereldoorlogen vermeld worden.

¹⁰ <https://cai.onroenderfgoed.be/locatie/76642>

¹¹ DESPRIET P. 2013.

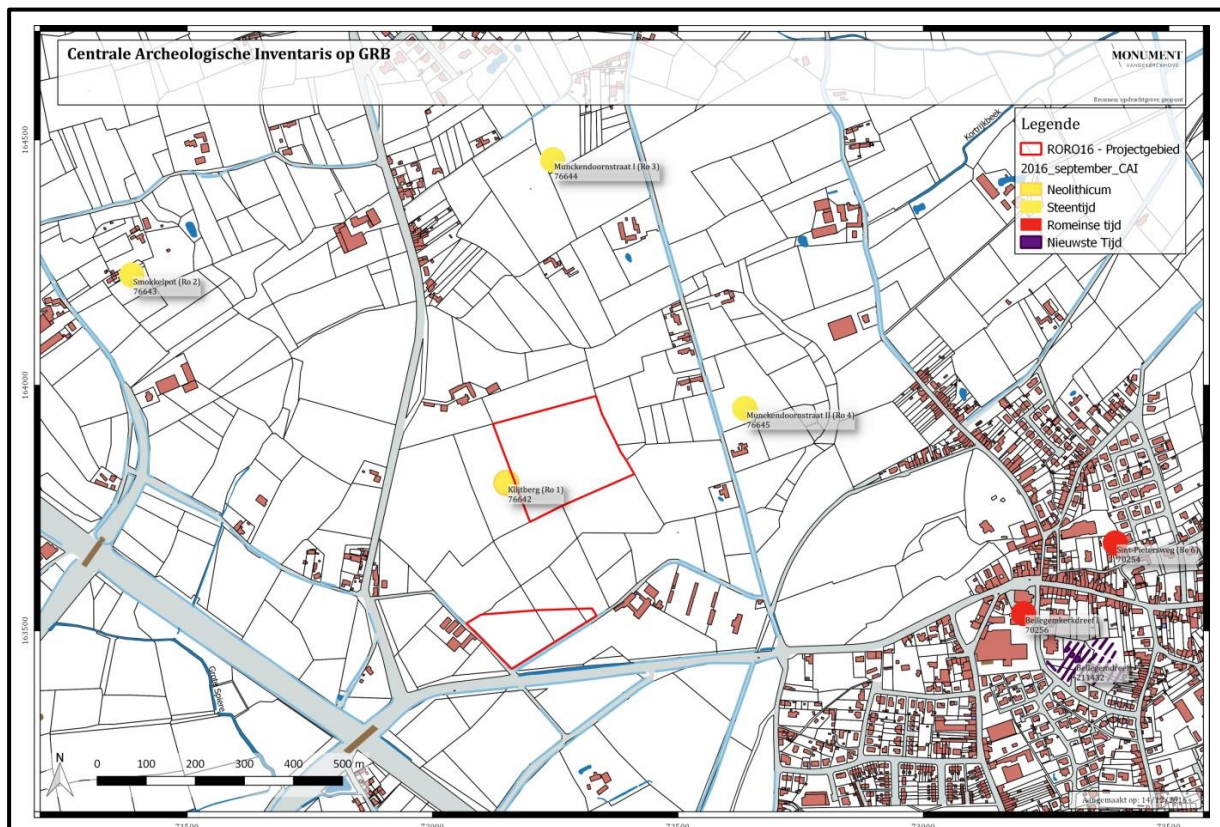
¹² DESPRIET P. 2014.

¹³ DESPRIET P. 2015.

¹⁴ DESPRIET P. 2016.

Op percelen in de buurt zijn op de CAI nog enkele prospectievondsten aangegeven (zie Figuur 8):¹⁵

- CAI ID 76643, 76644 en 76645: Respectievelijk toponiem 'Smokkelpot' en twee prospecties aan de Munckendoornstraat, waarbij vondsten uit de steentijd worden gemeld.
- CAI ID 70254: Vondst van Romeins bouw materiaal en vuursteenartefacten uit de steentijd aan de Sint-Pietersweg in Bellegem.
- CAI ID 70256: Eveneens Romeins bouw materiaal in de Bellegemkerkdreef te Bellegem.
- CAI ID 211432: Proefsleuvenonderzoek aan de Bellegemdreef zonder noemenswaardige resultaten.

Figuur 8: CAI-locaties in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.

¹⁵ <https://cai.onroendergoed.be/>

Voorafgaand aan het onderzoek met ingreep in de bodem werd dit plangebied door TARGET bvba geofysisch onderzocht aan de hand van magnetometrie en EMI (zie bijlage 0a). Uit de resultaten werd een cirkelvormig omheind gebied met een diameter van 70m gefilterd, aan de oostzijde van zone 2. Eveneens in deze zone werden nog enkele zwakke lineaire structuren vastgesteld. Ook zouden er mogelijk WOI/WOII resten zijn. Verder werden drainagebuizen, landbouwsporen en een variatie in bodemmorfologie gemeten. Voor een gedetailleerd verslag van het geofysisch onderzoek wordt verwezen naar het rapport in bijlage.

5. ONDERZOEKSMETHODE

5.1. Algemeen

5.1.1. Vraagstelling¹⁶

Doel van de prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen).

Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact? Zijn er tekenen van erosie?
- Zijn er antropogene sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de relatie tussen de vindplaatsen en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud *in situ*)?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet *in situ* bewaard kunnen blijven:

¹⁶ S.n. 2016.

1. Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
2. Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
 - Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
 - Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

In de winter van 2016 werd fase 1 onderworpen aan een geofysisch onderzoek door middel van magnetometrie en EMI, uitgevoerd door Target. Hierbij werden verschillende anomalieën aangetroffen die zouden kunnen wijzen op de aanwezigheid van archeologische sporen en structuren, waaronder een grote circulaire structuur. Zekerheid over de aard, datering en herkomst van deze sporen is er echter niet. De terreinevaluatie van de aangetroffen sporen is één van de uitdrukkelijke doelen van deze prospectie.

5.1.2. Randvoorwaarden

Gezien de geplande werken een buffer van 15m met de grenzen van het terrein zullen aanhouden, en deze bufferzone bijgevolg niet zal worden verstoord, werd deze buiten het onderzoek gelaten. Binnen deze zone konden wel eventueel zoekspeuren en kijkvensters aangelegd worden.

5.2. Beschrijving

5.2.1. Voorbereiding

Op vrijdag 28 oktober 2016 werd op het onderzoeksterrein een startvergadering gehouden.

5.2.2. Veldwerk

De sleuven werden zodanig ingepland dat de bij het geofysisch onderzoek aangetroffen anomalieën werden aangesneden. Het bleek voldoende de sleuven parallel met elkaar N-Z te oriënteren, met een tussenafstand van ca. 14m. Eén sleuf werd in de zuidelijke zone NO-ZW aangelegd om een mogelijke greppel te dwarsen. In totaal werden 31 sleuven getrokken. De totale oppervlakte van het terrein was ca. 45000m², hiervan werd er 5500m² onderzocht. Dit komt neer op 12,2% van het terrein.

Voor het afgraven werd gebruik gemaakt van een rupskraan met een platte graafbak van 1,80m breed. De bodem werd afgegraven tot op het archeologisch relevante niveau, waar de sporen zichtbaar werden. Dit gebeurde steeds onder begeleiding van de leidinggevende archeoloog om te verzekeren dat de juiste diepte werd bekomen. Onmiddellijk na het uitgraven werden de sporen opgeschaafd, gefotografeerd en beschreven in een databasesysteem, waarna het grondplan kon worden geregistreerd door middel van een gps toestel in Lambert72 coördinaten. Een aantal sporen werd gecoupeerd om een beter zicht te krijgen op hun opbouw. De profielen van de coupes werden eveneens gefotografeerd, beschreven en getekend op schaal 1:20. Teneinde een goed beeld te krijgen op de bodemopbouw werden in totaal 21 wandprofielen schoongemaakt, gefotografeerd, beschreven en ingetekend op schaal 1:20. Alle vondsten werden gerecupereerd per context en in een vondstenzakje gestoken samen met een vondstenkaartje.

Het proefsleuvenonderzoek kon in goede terrein- en weerstomstandigheden gebeuren. De laagstaande zon in die tijd van het jaar bemoeilijkt echter wel de zichtbaarheid van de sporen en was nefast bij het fotograferen.

5.2.3. Vondstverwerking en rapportage

Na het veldwerk werd van start gegaan met de vondstverwerking en de rapportage volgens de vastgelegde richtlijnen. Voor de registratie van de sporen en het benoemen van de foto's werd de code ROR016 (**RO**llegem – **RO**llegemseweg 20**16**) gebruikt.

De foto's, de spoorformulieren, de vondsten en de tekeningen werden samengebracht en kunnen digitaal geraadpeegd worden op volgende internetlink: <https://apps.monument.be/web/monument/archeologie>. De vondsten werden gewassen, gedroogd en verpakt volgens de regels van de kunst. Vervolgens werd overgegaan tot het digitaliseren van de grondplannen, de profielen en enkele coupetekeningen met behulp van de programma's Autocad en Illustrator. Als laatste werd het rapport geschreven.

6. BESCHRIJVING VAN DE AANGETROFFEN SPOREN

6.1. Stratigrafie

In zone 1 bleken de bodemprofielen opgebouwd uit een duidelijke A-, B- en C-horizont. De A-horizont was ongeveer 30cm dik, de B-horizont ca. 20cm (zie Figuur 9). In zone 2 bestond het noordwestelijk deel uit een 30cm dikke ploeglaag met een dunne B-horizont. De moederbodem had een vrij donkerbruine kleur, waardoor deze bij de aanleg van de sleuf moeilijk te onderscheiden viel van de B-horizont (zie Figuur 10). Het zuidwestelijk deel tot en met sleuf 23 bestond uit een zeer kleiige bodem. De C-horizont bevond zich vlak onder de 20 tot 30cm dikke ploeglaag (zie Figuur 11). Deze kleiige ondergrond komt overeen met wat op de bodemkaart gekarteerd staat (*cf. supra*). Op de rest van het terrein was de moederbodem wat duidelijker zichtbaar, hoewel nog steeds met een vrij bruine kleur. Sporen waren dikwijls moeilijk te herkennen. Hier en daar werd een vrij dunne B-horizont geregistreerd. Voor een gedetailleerde analyse wordt verwezen naar bijgevoegd bodemkundig rapport (zie bijlage 0b).

Figuur 9: Profiel 5 in sleuf 7 met een duidelijke A-, B- en C-horizont.

Figuur 10: Profiel 8 in sleuf 15 met een dunne B-horizont en een donkerbruine C-horizont.

Figuur 11: Zicht op de kleiige bodem in vlak in het zuidelijk deel van sleuf 22 en in profiel 19 in sleuf 21.

6.2. Zone 1

De sleuven in zone 1 leverden slechts 3 ongedateerde sporen op :

- Een greppel bestaande uit de sporen S1 (SL3) en S2 (SL4). Deze was slechts 20 tot 50cm breed met een vage grijzige vulling. Indien de greppel wordt doorgetrokken naar het westen toe valt deze buiten sleuf 2. Naar het oosten toe werd het spoor niet waargenomen in de volgende sleuven.
- Het derde spoor betreft een klein paalkuiltje in sleuf 7 (S3) met een bleekwitte vulling. In coupe had het een 18cm diep profiel (zie Figuur 12).

Figuur 12: Coupe op S3 in sleuf 7.

6.3. Zone 2

6.3.1. Metaaltijden – vroeg-Romeinse periode

6.3.1.1. Greppels

Enkele sporen worden in de metaaltijden – vroeg-Romeinse periode gedateerd. Deze toewijzing gebeurde op basis van de vulling en enkele sterk gefragmenteerde en verweerde scherven, en bijgevolg gaat het om een datering onder voorbehoud.

In sleuf 26 werd een interessante greppelstructuur aangesneden, bestaande uit de sporen S43 en S44. De laatste is NNW-ZZO georiënteerd, en S43 takt hiervan af in ONO richting. Na ongeveer 8m draait deze af naar het ZZO. De greppels zijn 60 tot 80cm breed met een licht bruinig grijze vulling (zie Figuur 13). Er werd geen aardewerk uit gerecupereerd.

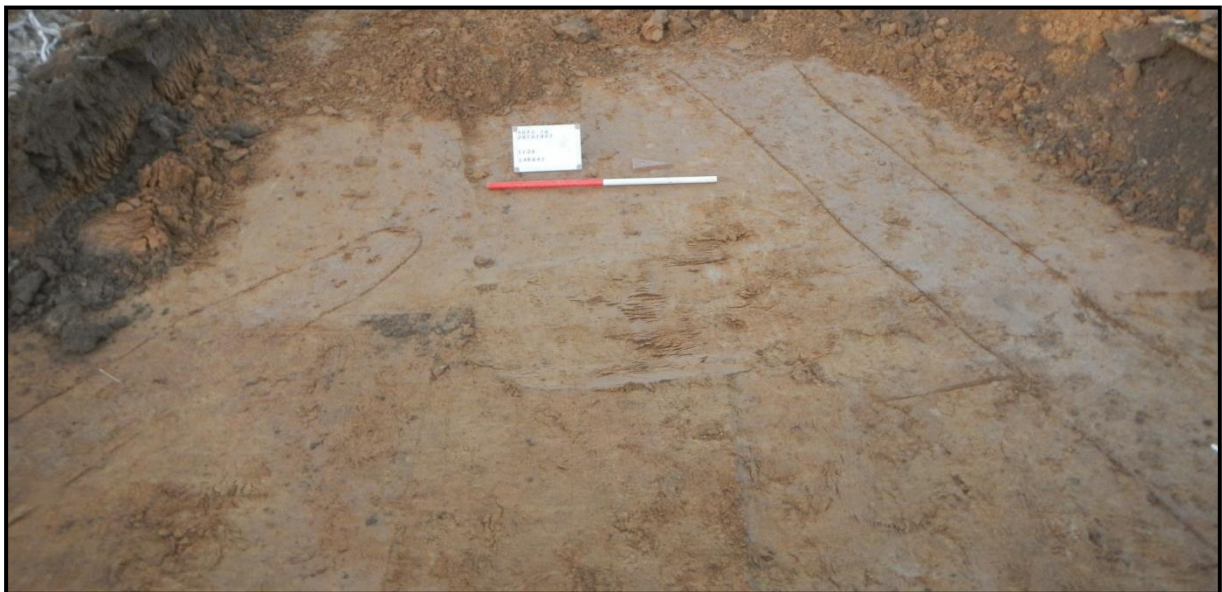

Figuur 13: Zicht op de greppels S43 en S44 vanuit het westen.

Verder naar het noorden valt S44 waarschijnlijk net buiten sleuf 25. Naar het zuiden toe werd dit spoor niet meer waargenomen in sleuf 27. Wel werden in deze sleuf de greppels S39 en S40 aangesneden. S40 komt qua breedte en vulling overeen met bovenstaande greppels en zou kunnen aansluiten op S43. Er werden twee brokjes handgevormd aardewerk en een fragment Romeins grijs aardewerk in gevonden. S39 betreft een smaller spoor (+/- 30cm), maar met een overeenkomstige vulling. Deze

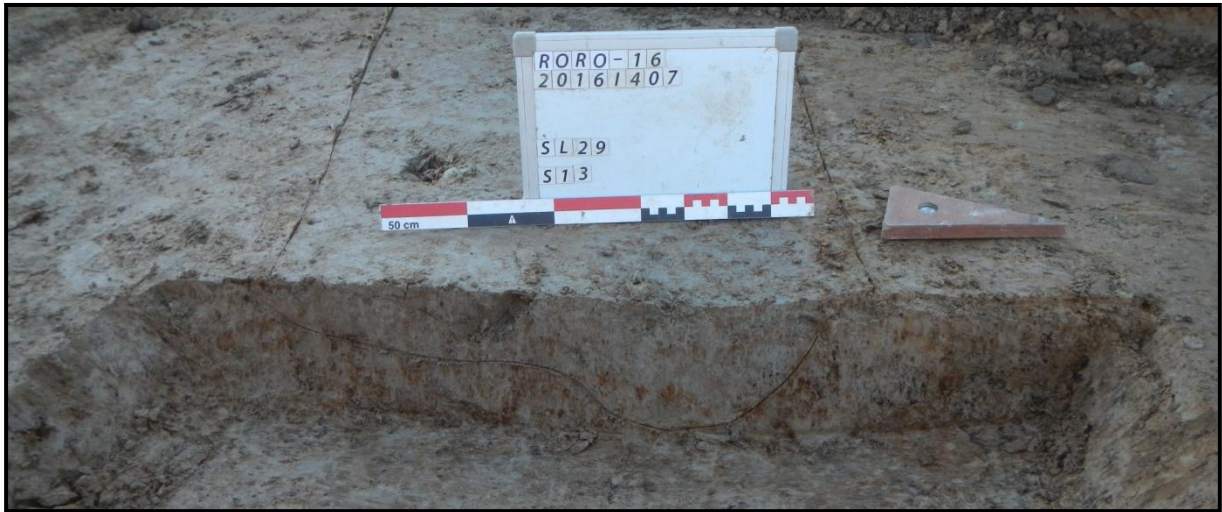
greppel was NO-ZW georiënteerd en werd verder naar het westen niet meer waargenomen. Mogelijk sluiten S39 en S44 tussen sleuven 26 en 27 op elkaar aan. S39 kan in oostelijke richting wel gelinkt worden aan S19 in sleuf 28, met overeenkomstige breedte, oriëntatie en vulling. S19 bevatte een brokje verweerd handgevormd aardewerk.

Een volgende greppelstructuur bestaat uit de sporen S12 (SL29) / S30 (SL28) / S34 (SL27) en S46 (SL26). Deze was NW-ZO georiënteerd met een breedte van 40cm tot 2m. De greppel, vondstenloos maar met gelijkaardige vulling als de voorgaande, werd naar het noorden toe smaller, om in sleuf 25 te verdwijnen. Daar werd een eventuele aansluiting onderzocht met de ONO-WZW georiënteerde greppelstructuur S37 (SL27) en S47 (SL26) (zie Figuur 14). Deze laatste werd enkel in deze twee sleuven geregistreerd en werd waarschijnlijk naar het oosten en westen toe verstoord door een eveneens ONO-WZW georiënteerde postmiddeleeuwse perceelsgracht (*cf. infra*). S37/S47 had een gelijkaardige vulling en een breedte van 70cm.

Figuur 14: S34 in vlak in sleuf 28.

Een volgende greppelstructuur met dezelfde oriëntatie betreft S14 (SL30) en S13 (SL29). Deze had een vage bleekgrijze vulling. Gezien het spoor in westelijke richting niet meer werd geregistreerd is het mogelijk dat deze tussen sleuven 29 en 28 aansluit op S12 / S30 / S34 / S46. In coupe bleek dit spoor echter slechts vaag met een diepte van 12cm en een sterk uitgeloopte vulling (zie Figuur 15). Het is daarom ook mogelijk dat het spoor te ondiep was uitgegraven om verder te kunnen waarnemen.

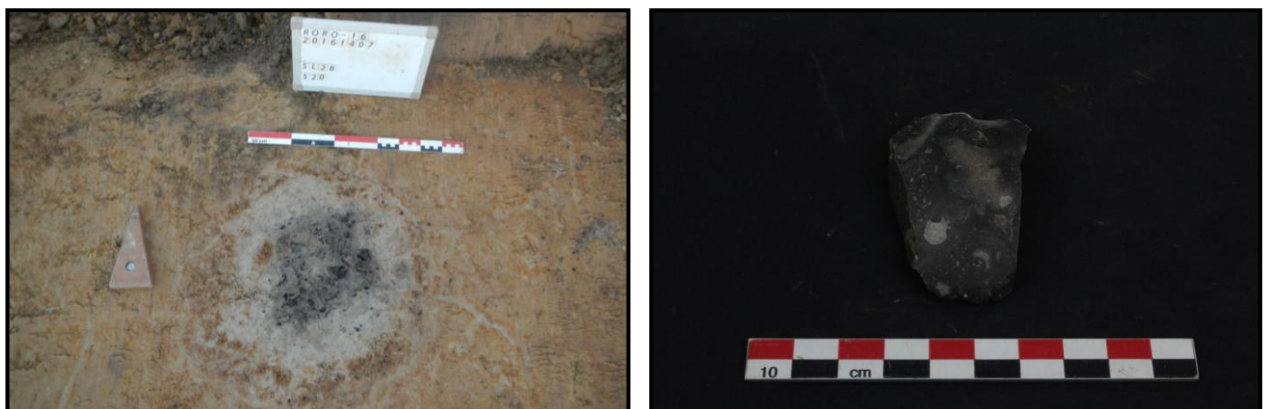
Figuur 15: Coupe op S13 met ondiep, sterk uitgeloogd profiel.

Een laatste greppel betreft S9 in sleuf 18. Deze 30cm smalle greppel met grijze vulling had een NO-ZW oriëntatie en werd in de naastgelegen sleuven niet meer gezien. Er werd een wandfragmentje handgevormd aardewerk in gevonden.

6.3.1.2. Paalsporen/kuilen

In sleuf 28 bevond zich een paalspoortje met donkere kern (S20). Er werd een stuk silex in aangetroffen met vage sporen van retouches (zie Figuur 16).

In sleuf 19 bevonden zich twee vage kuilen, S74 en S73. Deze laatste werd gecoupeerd en toonde een vaag 10cm diep en min of meer komvormig profiel. Deze sporen zijn eerder van twijfelachtige aard.

Figuur 16: Paalspoortje met donkere kern in sleuf 28 en het stuk silex dat daarin werd gevonden.

6.3.2. Middeleeuwen

In sleuf 28 werden twee sporen geregisteerd met middeleeuws aardewerk:

- S22 was een grote, min of meer ronde kuil met een diameter van ca. 2m. De vulling was bruingrijs tot grijs met redelijk wat houtskoolbrokjes en wat verbrande leem (zie Figuur 17). Er werd bij de aanleg wat aardewerk uit gerecupereerd, namelijk 2 wandscherven en 1 rand van een kogelpot in grijs aardewerk en 2 randfragmenten in rood aardewerk (zie Figuur 18).
- Het tweede spoor bestaat uit een N-Z georiënteerde greppel (S27) met bleke bruingrijze vulling. Het spoor stopte na ongeveer 18m in noordelijke richting. In het zuidelijk deel leek het spoor zich op te splitsen (S29) in 2 kleinere greppels, of op die plaats samen te vloeien (zie Figuur 19). S27 bevatte 2 wandfragmenten grijs aardewerk.

Figuur 17: Kuil S22 met middeleeuws aardewerk.

Figuur 18: Randfragment van een kogelpot uit S22.

Figuur 19: Zicht op de splitsing/samenvloeiing van S27 en S29 vanuit het zuiden.

6.3.3. *Postmiddeleeuwen*

Twee grachten worden in deze periode ondergebracht :

- De eerste bestaat uit de sporen S80 (SL17) / S79 (SL18) / S71 (SL19) / S68 (SL20) / S66 (SL21) / S65 (SL22) / S63 (SL23) / S60 (SL24) / S52 (SL25) / S48 (SL26) / S38 (SL27) / S21 (SL28) en S18 (SL29). Deze gracht, met een NO-ZW oriëntatie, was 5 tot 7m breed met een donkerbruine vulling met inclusies van kalksteen- en baksteenbrokjes. Een oorfragment in geglazuurd rood aardewerk is de enige vondst uit deze structuur. Het betreft een oude perceelsgracht, die parallel loopt met de huidige percelering.
- De tweede postmiddeleeuwse gracht bestaat uit de sporen S64 (SL22) / S62 (SL23) / S59 (SL24) / S50 (SL25) / S45 (SL 26) / S33 (SL27) / S31 (SL28 en KV1). In het westelijk deel was het spoor NO-ZW georiënteerd, om verder naar het oosten toe richting noorden af te buigen. Naar het westen toe werd de gracht vanaf sleuf 21 niet meer waargenomen. In kijkvenster 1 was deze slechts nog zeer moeilijk zichtbaar, om uiteindelijk te verdwijnen. De vulling is vergelijkbaar met bovenstaande gracht, doch vager.

6.3.4. *Ongedateerd*

6.3.4.1. Cirkelvormige grachtstructuur

In het oostelijk deel van zone 2 werd een deel van een cirkelvormige structuur geregistreerd in de sleuven. Deze werd tevens uit de geofysische data gefilterd (zie bijlage 0a).

De structuur was opgebouwd uit de grachtsegmenten S10 (SL30) / S15 en S24 (KV1) / S36 en S41 (SL27) / S49 (SL26) en S42 (SL28), bevond zich slechts deels in het plangebied en liep verder in oostelijke richting. De vulling van de gracht was bruin tot bruingrijs en op sommige plaatsen slechts vaag waar te nemen. De breedte varieerde sterk van 2 tot 6m (zie Figuur 20 en Figuur 21). Op de gracht werden 2 coupes gezet, op S49 en S42. Het profiel bij S49 toonde een ca. 70cm diepe uitgraving, met een lichte trapvorm onderaan in een voor de rest komvormig profiel (zie Figuur 22). De coupe op S42 was een pak dieper, tot 124cm, en toonde een komvormig profiel. In beide gevallen bestond de bovenste vulling uit een bruin pakket met daaronder een lichtere, grijze laag (zie Figuur 23). De smallere en ondiepe delen van de gracht bevonden zich in het

westelijke, hoger gelegen deel van het terrein. De structuur heeft een zeer grote diameter, namelijk 75m op de buitenste omtrek gemeten, en lijkt geen perfecte cirkel te beschrijven.

Enkel uit het bovenste pakket kon vondstmateriaal gerecupereerd worden. Het betreft sterk gefragmenteerd materiaal, voornamelijk handgevormd, maar ook enkele scherfjes grijs gedraaid aardewerk en een brokje rood aardewerk (zie Figuur 24).

Figuur 20: Zicht op de cirkelvormige grachtstructuur in kijkvenster 1 vanuit het oosten.

Figuur 21: Zicht op de cirkelvormige grachtstructuur in sleuf 26 vanuit het zuiden.

Figuur 22: Coupe op S49 in sleuf 26 met 70cm diepe uitgraving.

Figuur 23: Coupe op S42 in sleuf 28 met een komvormig profiel tot 160cm onder het maaiveld.

Figuur 24: Variatie aan aardewerk gevonden in de grachtsegmenten van de cirkelvormige structuur.

6.3.4.2. Greppels

In sleuf 16 bevonden zich 2 ongedateerde greppels: S7 met N-Z oriëntatie en S6 met O-W oriëntatie. Beide greppels waren ca. 80cm breed met een vage grijze vulling. S6 was zeer moeilijk waar te nemen, kon in het kijkvenster na enkele meters niet meer waargenomen worden en moet mogelijk eerder als natuurlijk beschouwd worden. Het beeld van de twee greppels werd ook bemoeilijkt door een oudere windval (S8). In deze laatste werd wel een maalsteenfragment in zandsteen teruggevonden (zie Figuur 25).

Figuur 25: Maalsteenfragment uit windval S8.

S72 in sleuf 19 betreft een NW-ZO georiënteerde, 60cm brede greppel met donkerbruine vulling. In de naastgelegen sleuven werd dit spoor niet waargenomen.

S61 in sleuf 24 was 50cm breed en O-W georiënteerd met een zeer vage lichtbruine vulling. Het spoor was niet aanwezig in de andere sleuven. Het gaat hier waarschijnlijk eerder om een natuurlijk spoor.

Ook S35 in sleuf 27 en S32 in sleuf 28 zijn eerder twijfelachtig. De respectievelijk NW-ZO en O-W georiënteerde greppels werden verder niet waargenomen en waren slechts zeer vaag zichtbaar.

In kijkvenster 1 werd S57 oversneden door S15/S24. De ca. 1m brede greppel draaide vanuit het zuiden af naar het westen en kan in sleuf 28 waarschijnlijk gelinkt worden aan S23, waar het spoor ophield. Het spoor had een vage bleekgrijze vulling. In sleuf 29 bevond zich een gelijkaardige greppel (S16) met ONO-WZW oriëntatie. Mogelijk sluit deze aan op S57/S23.

Tot slot kan nog S11 in sleuf 30 vermeld worden. Deze smalle greppel kwam vanuit het oosten en hield op in de sleuf. De vulling ervan bestond uit versmeten moederbodem en zwarte houtskoolrijke bandjes (zie Figuur 26).

Figuur 26: Greppel S11 met een opvallende vulling van houtskool en versmeten moederbodem.

6.3.4.3. Paalsporen/kuilen

S51 en S53 in sleuf 25 zijn twee kuilen met een grijze vulling met veel mangaanvlekken (zie Figuur 27). Ze bevonden zich beide nog deels buiten de sleuf. De sporen zijn eerder twijfelachtig van aard.

In kijkvenster 1 werden S25, S55 en S56 geregistreerd (zie Figuur 20, linksboven). S25 bevond zich slechts gedeeltelijk in de sleuf, maar werd niet verder vrijgelegd. S56 is een grote ovale kuil van 4,4 op 1,8m. Het spoor leek wel verder te lopen onder de gracht S15/S24. S55 is eveneens een grote kuil met een breedte van 2,9m. Dit spoor liep naar het westen toe verder buiten de sleuf. Het oostelijk deel van het spoor had een vreemde puntige uitstulping. De drie kuilen hadden alle een vrij donkergrijze vulling.

Tot slot bevond zich met S26 nog een kuil in sleuf 28 met een breedte van 2,5m. Het spoor met grijze vulling liep verder buiten de sleuf.

Figuur 27: S51 in sleuf 25.

7. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS

De sleuven in zone 1 bevatten zo goed als geen sporen. Ook het westelijke en centrale deel van zone 2 was vrij leeg. Voornamelijk in het oostelijke deel hiervan werden diverse sporen en structuren geregistreerd.

De cirkelvormige grachtstructuur valt vooralsnog moeilijk te interpreteren. Naar datering toe kan enkel afgegaan worden op het materiaal uit het bovenste opvullingspakket. Dit bestaat uit sterk gefragmenteerde scherven, waarvan een deel uit de metaaltijden – vroeg-Romeinse periode afkomstig kan zijn, en een ander eerder uit de middeleeuwen. Gezien de grootte van de structuur is het wel aannemelijk dat de gracht lange tijd in het landschap zichtbaar is geweest en opgevuld is geraakt met materiaal uit diverse periodes. Op basis van de vulling lijkt het bovenste pakket eerder in de middeleeuwen te passen, het onderste in de ijzertijd/Romeinse periode.

De hypothese van een grafmonument in de vorm van een kringgreppel lijkt aannemelijk bij dergelijke structuur. De zeer grote diameter zou dit echter een kringgreppel van ongekend formaat maken. De grootste gekende grafcirkel in de omgeving werd gevonden in Wielsbeke, ongeveer 15,5km ten noordoosten van het onderzoeksterrein. Deze had een diameter van 35m en was tot 1,20m onder het archeologisch vlak uitgegraven.¹⁷ Het exemplaar dat bij dit onderzoek werd gevonden zou tweemaal zo groot zijn.

De gracht lijkt echter geen perfecte cirkel te beschrijven. Het is mogelijk dat de noordelijke en zuidelijke uiteinden eerder parallel verderliepen in oostelijke richting. De mogelijkheid van een versterkte structuur is niet onbestaande, gezien de bibliografische vermelding uit 1898 dat er in 1658 een aarden fort op de Klijtberg zou zijn gebouwd.¹⁸ & ¹⁹ De gracht kan een deel van deze versterking zijn. Om strategische redenen zou dit echter eerder op de top van de heuvel verwacht worden, ca. 180m naar het westen, welke een goed zicht biedt op het omliggende land.

Tot slot kan ook gedacht worden aan een molen. Bij de opgraving op Flanders Expo te Sint-Denijs-Westrem werd een circulaire structuur met een diameter van 35m (van midden naar midden gracht) en een breedte van ca. 5,5m gevonden.²⁰ De gracht was op

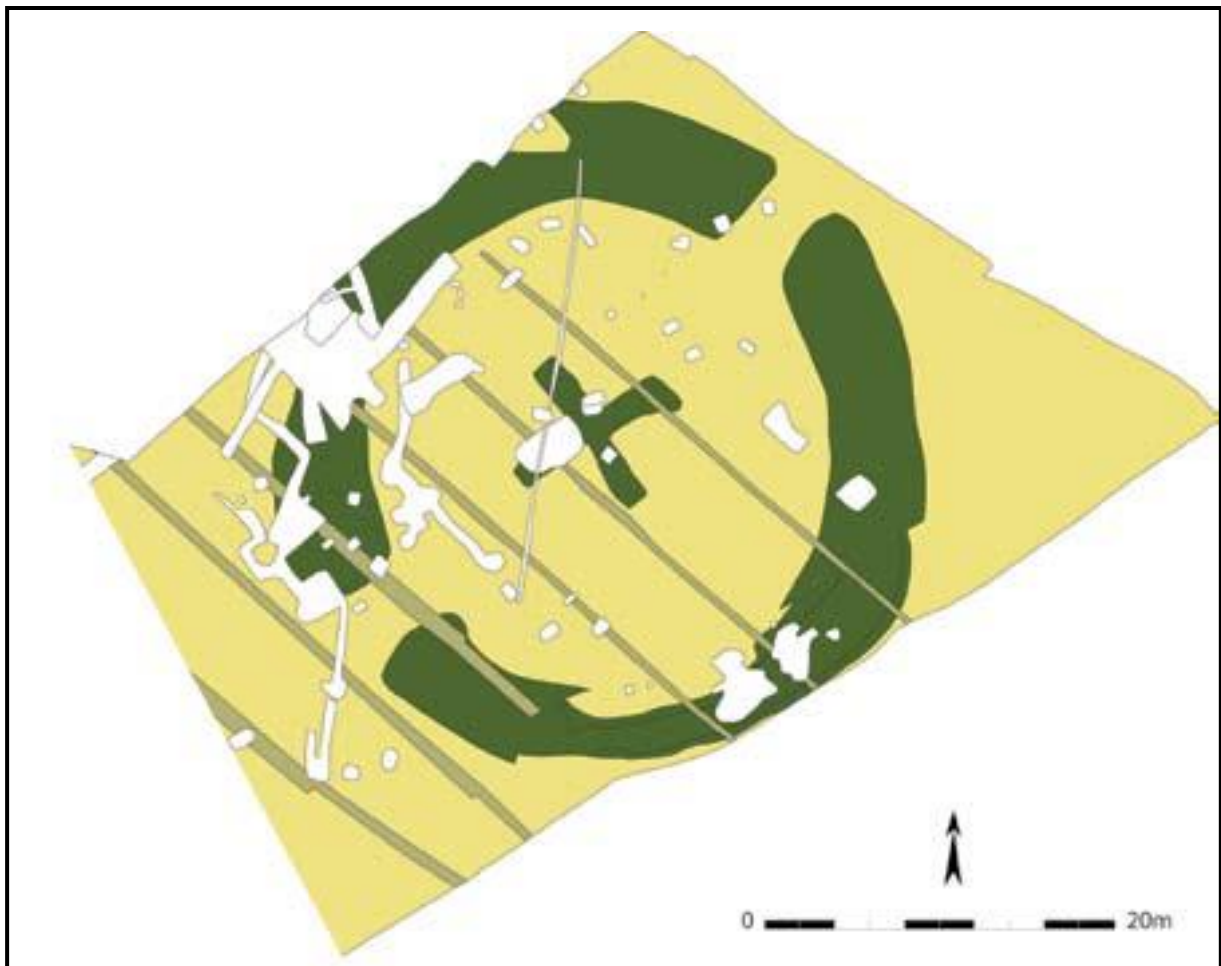
¹⁷ VANHOUTTE C. 2015.

¹⁸ DESPRIET P. 2014.

¹⁹ DESPRIET P. 2016.

²⁰ HOORNE J., BARTHOLOMIEUX B., CLEMENT C. *et al.* 2008, pp. 98-102.

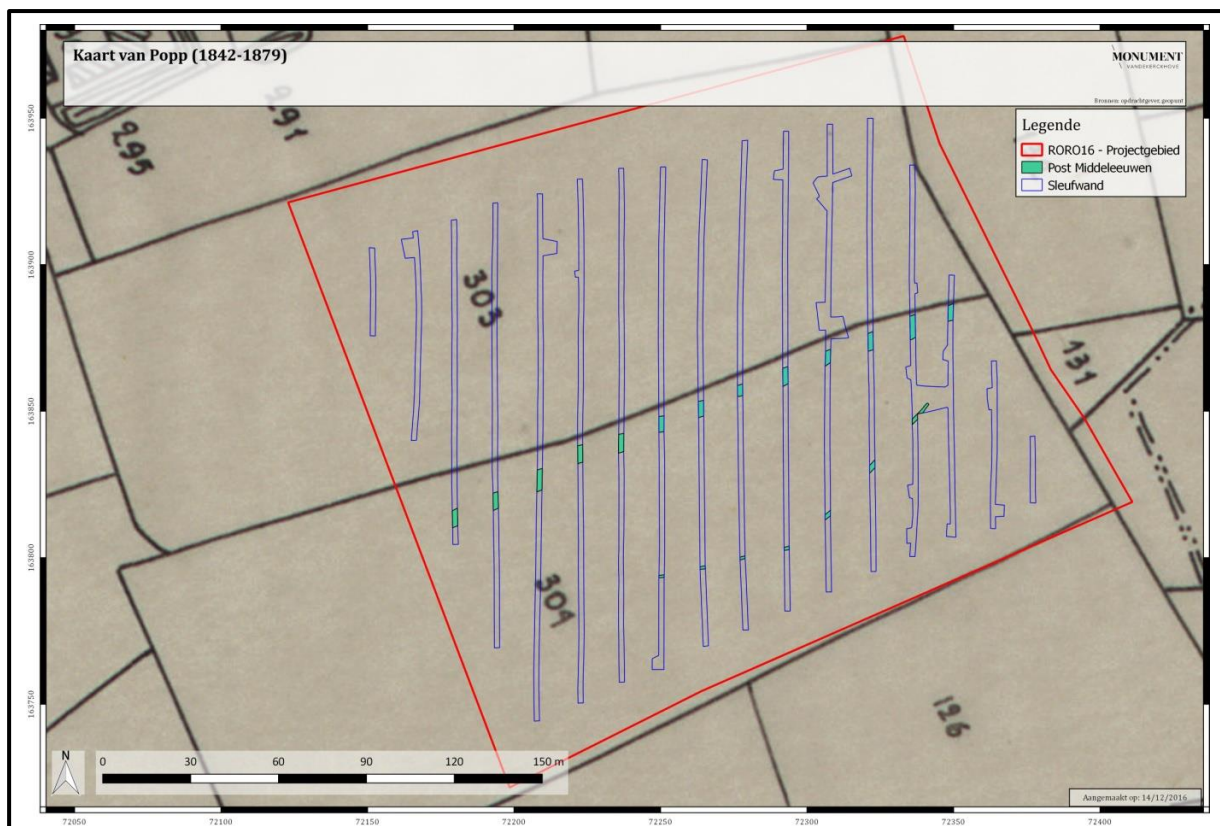
twee tegenoverliggende plekken onderbroken. Centraal bevond zich een kruisvormig spoor met ca. 10m lange benen, wat als de fundering van een houten standaard- of staakmolen werd geïnterpreteerd (zie Figuur 28). Deze molen werd door de circulaire gracht afgebakend en lag nabij het hoogste punt in het omringende landschap. De structuur werd in de 13de eeuw gedateerd, maar was mogelijk ouder. De diameter van de circulaire gracht die bij dit onderzoek werd gevonden is twee maal zo groot en van een kruisvorm of andere interne indeling werd in de sleuven niets teruggevonden. Echter zijn er slechts een zeer beperkt aantal vergelijkingssites en bijgevolg geen standaardvormen en -afmetingen. De ligging nabij het hoogste punt in het omliggende landschap is typisch voor een molen²¹, wat de hypothese voor dit onderzoek versterkt.

Figuur 28: De circulaire omgrachting met centraal de kruisvormige fundering van een 13de-eeuwse molen te Sint-Denijs-Westrem (© HOORNE J., BARTHOLOMIEUX B., CLEMENT C., *et al.*, 2008, p. 98).

²¹ HOORNE J., BARTHOLOMIEUX B., CLEMENT C. *et al.* 2008, p. 100.

Diverse greppels die rond en in de circulaire grachtstructuur werden aangesneden worden in de metaaltijden – vroeg-Romeinse periode gedateerd. Het gaat hier mogelijk om een percelingsstelsel, hoewel de afdraaiende greppel S43/S44 een toch wel zeer klein perceel lijkt af te bakenen. Binnen de cirkelvormige structuur bevond zich een grote kuil met middeleeuws aardewerk en een paalspoortje met een vuurstenen artefact. De postmiddeleeuwse gracht met ONO-WZW oriëntatie centraal in zone 2 is een perceelsgracht. Geprojecteerd op de kaart van Popp valt deze namelijk samen met de perceelsgrens tussen de percelen 303 en 304 (zie Figuur 29). Tot slot werden nog diverse ongedateerde kuilen en greppels aangetroffen.

Figuur 29: Het sleuvenplan met de postmiddeleeuwse gracht geprojecteerd op de kaart van Popp (© www.geopunt.be).

Beantwoording van de onderzoeksvragen:

- *Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?*

In zone 1 werd een duidelijke A-, B- en C-horizont waargenomen. In zone 2 werd geen of slechts een dunne B-horizont waargenomen. Het noordwestelijk deel werd gekenmerkt door een donkerbruine, moeilijk van de B-horizont te onderscheiden C-

horizont. Het zuidwestelijke deel bestond uit een sterk kleiige moederbodem, direct onder de ploeglaag. De rest van het terrein had een dunne of geen B-horizont en een vrij bruine moederbodem.

- *In hoeverre is de bodemopbouw intact? Zijn er tekenen van erosie?*

De bodemopbouw leek intact. Lokaal dieper ploegen in recente tijden kan eventueel hier en daar de B-horizont verstoord hebben. Er werden geen tekenen van erosie waargenomen.

- *Zijn er antropogene sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.*

Er zijn antropogene sporen geregistreerd in de sleuven. Het gaat voornamelijk om gracht- en greppelstructuren, kuilen en enkele losse paalsporen.

- *Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?*

De diverse gracht- en greppelsegmenten behoren tot gracht- en greppelstructuren.

- *Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?*

De sporen behoren tot meerdere periodes, namelijk de metaaltijden/vroeg-Romeinse periode, de middeleeuwen en de postmiddeleeuwen. Daarnaast zijn er nog een aantal ongedateerde sporen.

- *Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?*

De datering en functie van de circulaire grachtstructuur zijn vooralsnog onbepaald. De grote diameter van de structuur lijkt een kringgreppel uit te sluiten. Een meer aannemelijke hypothese is dat het een omgrachting betreft van het 'fort te clytberghe'. Daarnaast kan nog gedacht worden aan de afbakening van een molen. De greppels in en rond deze cirkelvormige structuur worden hoofdzakelijk in de metaaltijden – vroeg-Romeinse periode gedateerd. Vermoedelijk gaat het om een perceleringssysteem. Echter is er wel de interessante afbakening van een klein perceel door de greppels S43 en S44.

- *Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?*

Hoewel soms moeilijk zichtbaar in het vlak is de ronde gracht goed bewaard en diep uitgegraven. De kleinere greppels zijn eveneens slechts vaag zichtbaar. In veel gevallen betreft het waarschijnlijk slechts de onderkant van deze structuren.

- *Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?*

De cirkelvormige gracht is een zeer intrigerende structuur door de grote diameter (75m) en de breedte van de gracht. Dit maakt dat het voor een kringgreppel een exemplaar van ongekennde afmetingen zou zijn. Een functie als omwalling van een versterking of molen is aannemelijker. In elk geval is het archeologisch zeer interessant en van grote waarde. De perceelsgreppels uit de metaaltijden – vroeg-Romeinse tijd zijn door een gebrek aan bewoningssporen van mindere waarde, maar de afbakening van een klein terrein door de greppels S43 en S44 is wel opvallend.

- *Wat is de relatie tussen de vindplaatsen en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie, ...)?*

De ligging nabij de top van de Klijtberg lijkt interessant voor de aanleg van een monumentale grafstructuur, versterking of molen. Echter rijst de vraag waarom men, zeker in het geval van een versterking, deze niet op de top van de heuvel heeft gebouwd.

- *Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?*

De geplande kleiontginningen zullen de de waardevolle archeologische vindplaatsen vernielen.

- *Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud in situ)?*

De geplande werken zijn zodanig ingrijpend dat een behoud *in situ* onmogelijk is.

- *Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:*

1. *Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?*

Het vervolgonderzoek dient zich toe te spitsen op het bepalen van de datering en functie van de cirkelvormige gracht. Daarnaast worden de greppels uit de metaaltijden – vroeg-Romeinse periode mee opgenomen, alsook de greppel met middeleeuwse datering in het zuiden van de advieszone. De noordelijke, oostelijke en zuidelijke grenzen van de advieszone worden gevormd door de grens van het onderzoeksterrein. Voor de westelijke grens wordt geadviseerd voortschrijdend te werk te gaan. De grens wordt daarbij in eerste instantie centraal tussen de sleuven 25 en 26 gelegd. Wanneer echter blijkt dat er zich nog noemenswaardige sporen verder westelijk manifesteren, wordt geadviseerd om het archeologisch vlak verder aan te leggen tot maximaal centraal tussen sleuven 24 en 25. Het is deze maximale westelijke grens die is aangeduid op bijlage 5. Op die manier wordt een ruime buffer met de cirkelvormige structuur voorzien voor het geval er zich nog gerelateerde sporen buiten deze structuur bevinden. Deze werkwijze impliceert dat de aanleg vanuit het oosten, richting het westen zal moeten gebeuren.

2. *Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?*

Het achterhalen van de vorm, datering en functie van de circulaire grachtstructuur verdient bijzondere aandacht. Ook dient gelet te worden op een eventuele interne opdeling binnen die structuur. Voor een duidelijk overzicht is het aan te raden de structuur bij het vervolgonderzoek in zijn totaliteit open te leggen. Indien dit niet mogelijk is, is het aangewezen om eventuele werkputten zodanig aan te leggen dat zo groot mogelijke stukken van de structuur gelijktijdig openliggen. De dubbele westelijke grens impliceert dat de aanleg vanuit het oosten, richting het westen zal moeten gebeuren. Verder wordt aangeraden de heer Philippe Despriet van de Vereniging voor Oudheidkundig Bodemonderzoek West-Vlaanderen (VOBOW) nauw bij het vervolgonderzoek te betrekken, gezien zijn ervaring met prospecties op het terrein en in de regio.

- *Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?*

Kunnen de cirkelvormige grachtstructuur en andere greppelstructuren afgebakend worden in tijd, ruimte en functie? Kan de cirkelvormige grachtstructuur in tijd, ruimte en functie gekoppeld worden aan andere vindplaatsen in de buurt? Wat is de relatie tussen de vastgestelde structuren en de landschappelijke context?

- *Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?*

Voor de beantwoording van de vraagstellingen zijn natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig. Gezien geen sluitend dateerbaar materiaal werd gevonden in de cirkelvormige grachtstructuur en de kans bestaat dat bij een vervolgonderzoek eveneens weinig materiaal zal aangetroffen worden, wordt geadviseerd hiervoor minstens 3 ¹⁴C-analyses te voorzien. Voor een meer betrouwbare datering worden best stalen voor macroresten genomen, waarop de ¹⁴C-analyses kunnen uitgevoerd worden.

8. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

De cirkelvormige grachtstructuur in het oostelijk deel van het terrein is zeer opmerkelijk te noemen. De diameter van 75m zou het als grafmonument uit de metaaltijden een ongekend groot exemplaar maken. De vorm, grootte en diepte van de gracht zou echter ook kunnen wijzen op een versterking uit een jongere periode, zeker gezien de vermelding van de aanwezigheid van een fort in de 17de eeuw. Dit zou echter eveneens opmerkelijk zijn gezien deze zich niet op de top van de heuvel bevond. Daarnaast zou het ook om een afbakeningsgracht rond een molen kunnen gaan. Het betreft in elk geval een intrigerend en archeologisch interessant fenomeen. In en rond deze structuur bevonden zich nog diverse sporen, waaronder een mogelijk perceleringssysteem uit de metaaltijden – vroeg-Romeinse periode.

Om deze redenen wordt voor dit deel van het onderzoeksterrein een vervolgonderzoek geadviseerd, met als doel de aard en datering van de cirkelvormige structuur en omliggende sporen nader te onderzoeken. Er wordt hiertoe een advieszone van ca. 1ha afgebakend (zie bijlage 5). Deze volgt in het oosten de grens van het onderzoeksterrein. De noordelijke en zuidelijke grenzen volgen deze van het gesleufde terrein. De mogelijke perceelsgreppels en het middeleeuwse grachtsegment in het zuiden worden zo mee opgenomen, alsook de greppels die een klein perceel afbakenen in het noorden. Voor de westelijke grens wordt geadviseerd voortschrijdend te werk te gaan. De grens wordt daarbij in eerste instantie centraal tussen de sleuven 25 en 26 gelegd. Wanneer echter blijkt dat er zich nog noemenswaardige sporen verder westelijk manifesteren, wordt geadviseerd om het archeologisch vlak verder aan te leggen tot maximaal centraal tussen sleuven 24 en 25. Het is deze maximale westelijke grens die is aangeduid op bijlage 5. Op die manier wordt een ruime buffer met de cirkelvormige structuur voorzien voor het geval er zich nog gerelateerde sporen buiten deze structuur bevinden. Deze werkwijze impliceert dat de aanleg vanuit het oosten, richting het westen zal moeten gebeuren.

Deze aanbeveling heeft geen bindende kracht, maar dient als advies voor de bevoegde overheid, die uiteindelijk beslissingsrecht heeft over het vervolgtraject.

9. Vergelijkende analyse resultaten geofysisch onderzoek en proefsleuvenonderzoek

Een bijkomende doelstelling bij dit onderzoek was nagaan in welke mate de resultaten van het geofysisch onderzoek overeenkomen met deze van de proefsleuven en of de geofysische resultaten hebben toegelaten gerichter te sleuven.

9.1. Vergelijking van de resultaten

Op de detailplannen in bijlagen 3, 4 en 5 zijn de belangrijkste resultaten van het geofysisch onderzoek toegevoegd.

De cirkelvormige grachtstructuur werd zowel met magnetometer als met EMI vastgesteld en komt overeen met de op het terrein geregistreeerde structuur. De aftakking in het zuiden van de structuur werd op het terrein echter niet waargenomen. Mogelijk gaat het hier eerder om het doorlopen van de postmiddeleeuwse gracht S64 (SL22) / S62 (SL23) / S59 (SL24) / S50 (SL25) / S45 (SL 26) / S33 (SL27) / S31 (SL28 en KV1). Deze werd vanaf kijkvenster 1 niet meer geregistreeerd, maar was waarschijnlijk nog net te registreren door de geofysische toestellen. De verdere loop van deze gracht naar het zuidwesten toe werd geofysisch niet meer geregistreeerd, buiten een klein stuk ter hoogte van sleuf 26 door de magnetometer. De tweede postmiddeleeuwse gracht die centraal over het terrein loopt met ONO-WZW oriëntatie werd wel uit de geofysische data gefilterd, maar enkel als een lineair patroon.

De anamolie die ter hoogte van sleuven 24, 25 en 26 werd waargenomen met magnetometer en een hoek van 90° beschrijft werd niet teruggevonden in de sleuven. Deze ter hoogte van sleuf 19 werd wel geregistreeerd als greppel S72. Het beeld dat deze niet doorliep in de naastliggende sleuven klopt met de geofysische data.

In het oosten van zone 1 werd een verhoogde respons waargenomen met de magnetometer. Hierop werd een dwarse sleuf aangelegd, maar in vlak werd geen spoor waargenomen.

Tot slot kan nog aangehaald worden dat het gebied met hoge geleidbaarheid (zie bijlage 0a, p. 3) inderdaad overeenkomt met een verandering in bodemtype (type EAx, de kleiige zone).

9.2. Conclusie

Uit bovenstaande resultaten blijkt dat voornamelijk de registratie van de cirkelvormige grachtstructuur bij beide methodes overeenkomt. Enkele anomalieën die uit de geofysische data werden gefilterd waren op het terrein niet zichtbaar. Het gaat hierbij waarschijnlijk eerder om restanten van landbouwactiviteiten in de ploeglaag. Het merendeel van de tijdens het proefsleuvenonderzoek geregistreeerde archeologische sporen werden echter niet uit de geofysische data gefilterd. De verschillende greppels en kuilen zijn niet weergegeven. De inschatting op archeologisch potentieel had waarschijnlijk wel dezelfde geweest, gezien de bijzondere cirkelvormige structuur, echter zonder medeweten van een mogelijk perceleringssysteem uit de metaaltijden – vroeg-Romeinse periode en de aanwezigheid van diverse kuilen.

De geofysische data konden bijgevolg in dit geval niet gebruikt worden als enige waardemeter van het archeologisch potentieel, gezien het ontbreken van een groot aantal sporen. Echter is het wel van nut gebleken voor de oriëntatie van de sleuven vooraf en was het een hulp bij de verwachtingen tijdens het terreinwerk.

10. SYNTHESE

In het kader van de inrichting van een kleiontginning aan de Rollegemseweg te Rollegem (provincie West-Vlaanderen) voerde een team van Monument Vandekerckhove nv van 28 november tot 2 december 2016 een archeologische prospectie uit op het terrein. Opdrachtgever voor het onderzoek was Wienerberger nv. De geplande ontginningen hebben een verstoring van de bodem tot gevolg. Om die reden adviseerde het Agentschap Onroerend Erfgoed voorafgaand aan de werken een archeologische evaluatie door middel van proefsleuven, teneinde te vermijden dat waardevol archeologisch onderzoek ongedocumenteerd verloren zou gaan. In totaal werd 5500m² van het terrein onderzocht.

Het proefsleuvenonderzoek leverde voornamelijk in het oostelijk deel van de noordelijke zone resultaten op. Uit de metaaltijden – vroeg-Romeinse periode werd een mogelijk perceleringssysteem geregistreerd, uit de middeleeuwen een kuil en greppel en uit de postmiddeleeuwen een perceelsgracht. Het meest opvallende resultaat was een cirkelvormige grachtstructuur die zich deels binnen, deels buiten het onderzoeksterrein bevond. De structuur had een diameter van 75m. Naar datering en functie van deze structuur is het voorlopig gissen.

Gezien de sporenconcentratie in deze oostelijke zone, en voornamelijk de aanwezigheid van de circulaire grachtstructuur, wordt hier een vervolgonderzoek geadviseerd. Dit om deze structuur verder te onderzoeken en datering en functie te bepalen. De advieszone beslaat het oostelijke deel van de noordelijke zone, met een oppervlakte van ca. 1 ha.

11. LITERATUUR

- **Uitgegeven bronnen**

- DE LOGI A., MESSIAEN L., STURTEWAGEN K. & BRUYNINCKX T. 2008, *Archeologische opgraving Kortrijk/Harelbeke Deltapark (prov. West-Vlaanderen)*, Monument Vandekerckhove nv, Rapport buiten reeks 4, Ingelmunster.
- DESPRIET P. 2013, *Zuid-Westvlaamse opgravingen 2012*, Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 83, Kortrijk.
- DESPRIET P. 2014, *Zuid-Westvlaamse opgravingen 2013*, Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 87, Kortrijk.
- DESPRIET P. 2015, *Zuid-Westvlaamse opgravingen 2014*, Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 89, Kortrijk.
- DESPRIET P. 2016, *Zuid-Westvlaamse opgravingen 2015*, Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen 92, Kortrijk.
- HOORNE J., BARTHOLOMIEUX B., CLEMENT C., DE DONCKER G., MESSIAEN L. & VERBRUGGE A. 2008, *Sint-Denijs-Westrem - Flanders Expo Zone 2 & 3: Archeologische weggofferbegeleiding van 13 mei tot 7 juli 2008 (stad Gent, provincie Oost-Vlaanderen)*, Gent.

- **Onuitgegeven bronnen**

- APERS T., Rapport in voorbereiding, *Archeologische opgraving Kortrijk-Morinnestraat*, Monument Vandekerckhove nv, Ingelmunster.
- S.n. 2016, *Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Kortrijk (Rollegem), Rollegemseweg*.
- VANHOUTTE C., 2015. *Archeologische opgraving Wielsbeke – Lobeekstraat*, Evaluatierapport, Monument Vandekerckhove nv, Ingelmunster.

- **Internetbronnen**

- <https://cai.onroenderfgoed.be>
- <https://inventaris.onroenderfgoed.be>
- <http://www.geopunt.be/>

12. BIJLAGEN

- Bijlage 0a: Geofysisch rapport (TARGET bvba)
- Bijlage 0b: Bodemkundig rapport (GATE bvba)
- Bijlage 1: Overzichtsplan
- Bijlage 2: Overzichtsplan zone 2
- Bijlage 3: Overzichtsplan zone 1
- Bijlage 4: Detailplan zone 2 - west
- Bijlage 5: Detailplan zone 2 - oost + advieszone vervolgonderzoek
- USB-kaart met daarop een overzichtsplan, dit rapport en de bijlagen

De database met alle foto's, tekeningen en inventarissen is te raadplegen via:
<https://apps.monument.be/web/archeologie>. Bij vragen hieromtrent: neem contact via
info@monument.be.